

Гасанова К.Х.,

студентка 5 курсу, 2 групи, Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

СОЦІАЛЬНА ДЕПРИВАЦІЯ ТА ІНШІ НАСЛІДКИ ОСІБ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ ЯК ФОНОВІ ЯВИЩА ЗЛОЧИННОСТІ

Анотація. У тезах розглянуті негативні наслідки осіб з ПТСР, а також наведені аргументи на користь того, що ПТСР стає фоновим явищем злочинності.

Ключові слова: соціальна депривація, особи з ПТСР, фонові явища злочинності.

Аннотация. В тезисах рассмотрены негативные проявления лиц с ПТСР, также приведены аргументы касательно того, что ПТСР становится фоновым явлением преступности.

Ключевые слова: социальная депривация, лица с ПТСР, фоновые явления преступности.

Summary. In theses examined aversive behavior of people with PTSD, there are also arguments proving that PTSD is becoming a background phenomena of crime.

Keywords: social deprivation, background phenomena of crime.

Останні чотири роки в Україні відбувається низка політичних подій, які так чи інакше, вплинули на фізіологічний, психологічний та емоційний стан громадян України. Проте найбільшим потрясінням, що виділяється за своєю масштабністю та людськими втратами, для психіки багатьох людей було введення на території України антитерористичної операції (надалі – АТО), яка фактично привівноється до справжньої війни.

Події, що відбуваються в зоні АТО пропускає через себе багатотисячні маси людей, причому, як підготовлених, так і не підготовлених морально, які після демобілізації повертаються у звичне до війни для них середовище. Відповідно до офіційної статистики станом на 01.04.2018 р. з початку проведення АТО статус учасника бойових дій отримали майже 326 тисяч людей, 8 489 з них отримали травми і поранення, 3 784 військовослужбовців загинули. Більшість бійців, котрі повертаються із зони АТО отримують на передовій діагноз посттравматичного стресового розладу (далі – ПТСР).

Фонові для злочинності явищами – це альтернативні легальним норми, інститути та форми діяльності, що дестабілізують систему суспільних відносин та санкціонують порушення правових приписів і кримінально-правових заборон. Фонові явища послаблюють дію офіційних регуляторів суспільних відносин, обмежують сферу їх впливу, при цьому підсилюють інтенсивність і розширюють межі згубного впливу неправових норм та інститутів, сприяють масовому порушенню вимог моралі і правових приписів [1, с. 14].

За оцінками фахівців Науково-дослідного центру гуманітарних проблем та Соціально-психологічного центру Збройних Сил України, близько 80 % учасників АТО отримують психологічні травми, у яких 30–40 % можуть бути безповоротні психогенні втрати (психологічні травми), які нерідко можуть перейти у психіатричні. Найбільш яскраво ознаки ПТСР проявляються приблизно у 60 % учасників АТО, які потребують додаткового медико-психологічного обстеження та супроводу.

Важливо зазначити, що феномен ПТСР має вплив не лише безпосередньо на учасника зони бойових дій, а й на його близьке оточення – родину, друзів, знайомих, а іноді й на все суспільство, – які досить часто не знають як себе поводити і реагувати.

За твердженням психологів та лікарів, симптоми ПТСР та психоаналіз поведінки проявів особи з ПТСР свідчить, що в окремих осіб простежується соціальна депривація, яка виражається у бажанні вижити, проявах агресії, недовірі до оточуючих, схильності до алкоголю, неспроможності заглушити «голос» війни. У них також розвивається грубість, апатія, зухвалість, жорстокість, цинізм, самозначимість, яка поєднується із страхом, тривожністю, пригніченістю. Усе це може легко зробити особу, як такою, що здатна вчинити злочин, так і жертвою злочину. Фахівці вказують, що загострення ПТСР призводить до порушень міжперсонального, соціального і професійного функціонування людини. Проявами таких

порушень може бути вороже ставлення до оточення, соціальна відгородженість, відчуття спустошення і безнадії, хронічне відчуття тривоги або постійної зовнішньої загрози, небажання спілкуватися із людьми, депресії тощо. Такі хронічні зміни особистості досить часто супроводжуються асоціальною (девіантною) поведінкою, наслідки якої у більшості випадків мають саме ознаки злочинів.

Д. О. Назаренко зазначає, що саме тривожність та соціальна напруженість є одними з найбільш показових проявів суспільних протиріч, процесів детермінації як злочинності, так і фонових для них явищ.[2] Колишні учасники бойових дій гостро відчують негативну тенденцію переходу від героїзації бійців АТО до їх стигматизації. Постійний дискомфорт, проблеми з реадaptaцією та складності з «вливанням» у мирне середовище продукують агресивні реакції по відношенню до оточуючих, а також до самих себе. Саме ПТСР може стати «сприятливим» фоном для «розквіту» таких злочинів як – хуліганство, умисні середньої тяжкості та тяжкі тілесні ушкодження, погроза вбивством, вбивства, незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами тощо.

Аналіз щоденних звітів Національної поліції України про оперативну обстановку в регіонах країни впевнено свідчить про збільшення кількості правопорушень за участю колишніх та діючих учасників АТО. Як зазначає Коваленко Н.О., при цьому частина кримінальних правопорушень вчиняється у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, під час соціальних переміщень, через зміну економічної мотивації з проявами деперсоналізації, дереалізації та різновидами психічної депривації[3].

Також заслуговує уваги така гостра проблема, як домашнє насилля в сім'ях учасників АТО. Згідно статистичних даних за останні 2-3 роки загальна кількість випадків домашнього насилля значно збільшилась, причому у 95% випадків потерпілими є жінки. За неофіційними даними близько 35-50% жінок, які потрапляють у лікарню з тілесними ушкодженнями, є жертвами домашньої тиранії. За інформацією Міжнародного правозахисного центру «Ла страда Україна», вже у 2015 р. кількість звернень членів сімей учасників АТО зі скаргами на домашнє насилля збільшилася у вісім разів. У 2016 р. щодо фактів домашнього насилля до Національної поліції надійшло 127 478 звернень. Із них подані дітьми – 982 звернення[4].

Від домашнього насилля у 2017 р. загинуло 600 жінок, але кількість загиблих жінок від домашнього насилля в сім'ях учасників АТО в Нацполіції, на жаль, не наводить дані, хоча в реальних умовах життя 100 % осіб з ПТСР самі вказують на психологічні проблеми у взаємовідносинах з оточуючими в сім'ї. Тому близько 90 % з них розлучаються або знаходяться на межі розлучення.

Особливим симптомом ПТСР лікарі називають флешбеки – миттєве, без видимих причин, відтворення травматичної ситуації (почуття, начебто травматична подія відбувається заново) у сполученні з гострими спалахами злості та агресії, що призводить до актів жорстокості, непримиренності, підвищеної конфліктності з оточуючими. Усе це є природною реакцією організму на наслідки тривалого фізичного і нервового напруження, пережитого в бойовій обстановці.

Таким чином, незважаючи на потенційно деструктивні наслідки поведінки осіб з ПТСР, наразі ця проблема належним чином не вирішена. На нашу думку, ПТСР є «міною сповільненої дії». Деякі симптоми і наслідки вже проявляються у сім'ях, зокрема, у домашнього насилля. Слушно зазначає Коваленко Н.О., що, безумовно, сама по собі наявність проявів ПТСР, так само як і будь-яка індивідуальна асоціальна поведінка не може розглядатися як фатальне неминуче передування злочину.[3] Але беззаперечним є факт того, що ПТСР істотно впливає на психологічну врівноваженість, світогляд, стабільність ціннісних орієнтацій та мають тісні кореляційні зв'язки з підвищенням проявів вживання алкоголю, насилством в сім'ї, випадках

суїциду тощо.

Отже, викладене дозволяє дійти висновку, що ПТСР, як і усі інші види асоціальної поведінки, можуть стати фоновим явищем для злочинності. Тому необхідно вжити невідкладних заходів з боку держави, наприклад, затвердити поетапну стратегію надання кваліфікованої психологічної допомоги та роботи з особами з ПТСР з тим, щоб запобігти злочинності у майбутньому. Необхідно гарантувати кожному учаснику АТО кваліфіковану медичну допомогу, створити відповідну ефективну психологічну службу, яка б допомогла кожному учаснику подолати або хоча б зм'якшити наслідки ПТСР, які нерідко є причиною вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів.

Список використаних джерел:

1. Головкін Б.М. Роль фонових явищ у детермінації злочинності// Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: зб. мат. Наук.-практ. Конф. (м. Київ, 20 березня 2014 р.). – С. 12-16.

2. Назаренко Д. О. Фонові для злочинності явища: феномен, детермінація та протидія : дис. ... дра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2014. 486 с.

3. Коваленко Н.О. Посттравматичні стресові розлади як фонове явище злочинності осіб – учасників АТО: Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції від 27 квітня 2018 року «Фонові для злочинності явища: запобігання та протидія»- м. Харків, 2018 р. – с.52-53

4. Жовтко Г. Насильство в сім'ях учасників АТО: війна загострює, але не є першопричиною:[Режим доступу в електронному вигляді]: <https://www.prostir.ua/?focus=nasylstvo-v-simyah-uchasnykiv-ato-vijna-zahostryuje-ale-ne-je-chynnykom>

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Матеріали XVIII студентської наукової конференції
з кримінології

(м. Харків, 28 листопада 2018 р.)

За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2018

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін (*голова*);
канд. юрид. наук, доц. К. А. Автухов (*відповідальний секретар*);
д-р юрид. наук, проф. О. Ю. Шостко;
канд. юрид. наук, доц. М. Ю. Валуйська;
канд. юрид. наук, доц. С. Ю. Лукашевич;
канд. юрид. наук, доц. М. В. Романов;
канд. юрид. наук, доц. В. В. Пивоваров;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Таволжанський;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова;
канд. юрид. наук О. В. Гальцова;
канд. юрид. наук М. О. Маршуба;
канд. юрид. наук О. В. Новіков;
канд. юрид. наук К. Д. Кулик;
канд. юрид. наук М. Ю. Кутепов;
канд. юрид. наук Н. В. Сметаніна;
зав. лабораторією Ю. Г. Бойко

А43 **Актуальні проблеми протидії злочинності : матеріали XVIII студ.**
наук. конф. з кримінології (м. Харків, 28 листоп. 2018 р.) / за заг. ред.
А. П. Гетьмана і Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2018. – 196 с.

ISBN 978-966-937-540-7